

'De Muur voorbij' getuigt van het gewone leven in de DDR

Boeken - 9 november 2023 - Auteur: Karolien Berkvens

We zijn bijna aan het einde van het gesprek, als ik Harrie Lemmens vraag wat nu een van de hardnekkigste misverstanden over de DDR is. Hij hoeft er niet lang over na te denken. “Dat alles altijd grauw was, dat niemand iets kon doen. Maar in de DDR werd ook geleefd. Er was ook kleur. Mensen amuseerden zich, er werd gefeest en gezopen. Ook in de DDR scheen de zon.”

Het is precies dat gewone leven – onder uitzonderlijke omstandigheden – dat Lemmens in ‘De Muur voorbij’ wilde vastleggen. Hij maakte een selectie uit zijn oude dagboeken en neemt de lezer in de tegenwoordige tijd mee naar het verleden. “Wat ik schrijf is geen terugblik. Mensen die terugblikken, dat is altijd gevaarlijk. Ineens worden de dingen mooier. Mijn boek is een ooggetuigenverslag, een registratie van het moment zelf.”

Dat moment begon in 1981. Lemmens was toen 28 jaar en hoorde via een vriend dat het staatsvertaalbureau Intertext in Oost-Berlijn op zoek was naar een *Muttersprachler* Nederlands, die brochures over het leven in de DDR kon vertalen voor communistische verenigingen in Nederland en Vlaanderen. “De werkloosheid onder academici was destijds hoog. En ik zocht naar iets nieuws, naar mogelijkheden. Het leek me ook aantrekkelijk om weg te gaan uit Nijmegen. Ik was nieuwsgierig en ik dacht, het is wel boeiend om een tijdje in Berlijn te zitten, ook al interesseerde dat idiote werk me eigenlijk niks.”

“Als Nederlander was ik een buitenstaander, dat maakte het speciaal, maar tegelijkertijd viel ik niet op. Ik kon me vrij bewegen. Dat lag heel anders voor mensen uit Afrikaanse of Aziatische landen. Voor mij was het makkelijk om contact te maken.” Al snel had Lemmens een vriendengroep, die hoofdzakelijk bestond uit kunstenaars, schrijvers en acteurs, kortom de ‘asocialen van Prenzlauer Berg’, zoals het regime van de Oost-Duitse communistische partij SED deze groep omschreef.

Harrie Lemmens (1953) is schrijver en vertaler. Hij vertaalde uit het Duits, Engels en het Portugees. In 2006 ontving hij de vertaalprijs van het Nederlandse Fonds voor de

Letteren. 'De Muur voorbij' verscheen bij de Arbeiderspers, de foto's in het boek zijn van Ana Carvalho. Lemmens woonde met tussenpozen zo'n drie jaar in Oost-Berlijn.

"In anderhalf jaar tijd moest ik twee keer bij de directeur van Intertext komen. En daar zaten dan twee grijze heren van de Stasi (*de Oost-Duitse geheime dienst - KB*), die mij zogezegd waarschuwden voor de omgang met asocialen. Maar ja, ik had net een stuk vertaald waarin beweerd werd dat er helemaal geen asocialen wáren in de DDR. Dus dat heb ik er toen tegenin gebracht en daarmee was de kous af."

Onlangs pas, ruim veertig jaar na die twee korte gesprekjes, vroeg Lemmens zijn eigen Stasi-Akte op. "Ik ben er nooit achteraan gegaan, ik wilde dat niet. Pas toen ik met dit boek bezig was, leek het me interessant om te kijken wat ze over mij hadden opgeschreven. Misschien zaten er dingen bij die ik zelf vergeten ben. Maar het was heel weinig, niets belangwekkends. En een van de hoofdlijnen in mijn boek is juist vertrouwen. Ik geloof in mensen, veel meer dan in staten of systemen of wat dan ook. Achterdocht speelde in de DDR een belangrijke rol; misschien maakt iemand aantekeningen, misschien pleegt iemand verraad. Maar dat moest je van je afzetten, anders had je geen leven meer."

Theater

En dat was nu juist wat Lemmens probeerde op te bouwen, een gewoon leven; gesprekken met vrienden, avondjes uit. Met name het theater speelde een belangrijke rol in Oost-Berlijn. "Het toneel in de DDR was echt uitzonderlijk goed. En daarbij was het een soort oase. De toeschouwers konden even bijkomen (*van de staatspropaganda - KB*) en elkaar aanstoten. 'Heb je dat gehoord, hoe hij dat zei?' De teksten stegen uit boven hun betekenis in het toneelstuk. Daarom heb ik veel dagboekstukken over het theater opgenomen in mijn boek, omdat die iets zeggen over het socialisme en de DDR, over het leven daar."

Verlangen, stelt Lemmens, was een van de kernbegrippen van de DDR. "Iedereen wilde weg, wilde iets anders, wat dan ook, van een reis om de wereld tot de mogelijkheid om de kleren te kopen die ze in West-Berlijn droegen. Want de DDR had altijd die spiegel van de BRD. En het was krankzinnig hoe sommige dingen werkten: C&A bijvoorbeeld produceerde goedkoop in de DDR, verkocht die kleding in de BRD en vervolgens liepen *Wessis* er protserig mee rond in Oost-Berlijn. Ook bij de uiteindelijke hereniging kun je vraagtekens plaatsen. De overgang naar het

kapitalisme was heel geforceerd, een paar slimme jongens gingen met de DDR-bedrijven aan de haal. En tot op de dag van vandaag verschilt de salariëring tussen Oost en West. Dat kan natuurlijk niet.”

Toen de Muur op 9 november 1989 viel, was Harrie Lemmens al jaren weg uit de DDR. En hoewel hij er toevallig terecht kwam, bepaalde Oost-Berlijn indirect de loop van zijn verdere leven, want bij Intertext ontmoette hij de Portugese vertaalster en fotografe Ana Carvalho, met wie hij nog altijd samen is. “Mijn ervaring met de DDR breidde mijn wereld uit en dankzij Ana werd die wereld nog groter, kwamen Portugal en Latijns-Amerika erbij.”

Maar wie denkt dat de goede herinneringen *Ostalgie* in de hand werken, heeft het mis. “Nee, daar heb ik zeker geen last van. Die onvrijheid, zo’n systeem van controle, is ten slotte fnuikend voor de (geestelijke) gezondheid van mensen. Het is wel merkwaardig, de scheiding is voor ons in het huidige Berlijn nog steeds aanwezig. Ik vind het jammer dat het [Palast der Republik](#) verdwenen is. Van buiten was dat een mooi gebouw. En je hoeft ook niet alles radicaal uit te vlakken...”

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:

<https://duitslandinstituut.nl/artikel/57244/de-muur-voorbij-getuigt-van-het-gewone-leven-in-de-ddr>